

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/zbrodnie-niemieckie/69189,Narodowy-socjalizm-w-historiografii-Republiki-Federalnej-Niemiec-w-latach-198620.html>

Narodowy socjalizm w historiografii Republiki Federalnej Niemiec w latach 1986-2016

Autor: WOJCIECH WICHERT 15.11.2018

W pierwszej części XX w. Niemcy wywarły na dzieje i losy Europy przemożny wpływ. Skutki ich polityki oraz sposób traktowania narodów kontynentu, szczególnie naszej jego części, okazały się na bardzo licznych polach nieodwracalne. Miały one w przeważającej mierze charakter destrukcyjny. Ta konstatacja odnosi się zwłaszcza do polityki Hitlera i jego III Rzeszy. W następstwie tej polityki niemiecki żołnierz stanął latem/jesienią 1942 r. u wrót Azji. Niemcy zagarnęły lub podporządkowały sobie wówczas niemal całą Europę.

"(...) Oprócz europejskich Żydów barbarzyństwo okupacji niemieckiej najbardziej dotknęło naród polski. Symbolem wojny totalnej, którą Hitler wypowiedział wszelkim przejawom polskości, są olbrzymie straty wśród społeczności polskich Żydów, zniszczenie Warszawy oraz wyniszczenie elit – Polaków i Żydów. Warszawę jako jedyną stolicę europejską zrównano z ziemią. Zbadanie genezy nazizmu oraz wskazanie jego zbrodni na obszarze II Rzeczypospolitej stało się jednym z najważniejszych zadań polskiej inteligencji jeszcze w czasie okupacji. Po zakończeniu II wojny światowej można było podejmować badania dzięki wsparciu struktur naukowych i państwa. Pokoleniu ludzi urodzonych w latach dziewięćdziesiątych trudno dziś sobie wyobrazić, przez co przeszły generacje wcześniejsze. Od jesieni 1939 r. uczeni byli zagrożeni aresztowaniem (Józef Kostrzewski, Adam Skałkowski, Gerard Labuda), mieli za sobą traumę powstania warszawskiego i śmierć rodziców (Janusz Pajewski), utratę bliskich, którzy spłonęli w Holokauście (Henryk Wereszycki), doświadczenie obozów koncentracyjnych (Henryk Batowski). Prawie wszyscy zostali pozbawieni gabinetów profesorskich, warsztatów naukowych oraz rodzinnych pamiątek, spłonęły liczne biblioteki domowe i publiczne, manuskrypty. Te bolesne doświadczenia musiały być źródłem potężnej motywacji, by zbadać źródła imperializmu niemieckiego, jego antypolonizmu i antysemityzmu. (...)

Pierwsze studia nad fenomenem nazizmu i jego stosunku do Polski zawdzięczamy grupie uczonych skupionych od jesieni 1939 r. wokół „Ojczyzny”, którzy w warunkach konspiracyjnych przygotowywali odpowiedź na barbarzyńską politykę niemiecką. Na właściwe badania przyszedł czas po wyzwoleniu, gdy dzieło niemcoznawcze kontynuowały kolejne pokolenia uczonych, stopniowo doskonaląc narzędzia metodologiczne i uzupełniając listę pytań badawczych. Kolejne generacje naukowców urodzonych między 1900 a 1990 r. zajmują się następującymi obszarami: prawne podstawy polityki okupacji i terroru – również w kontekście historii granicy zachodniej, praca przymusowa i polityka gospodarcza III Rzeszy, badania realizowane we współpracy z badaczami niemieckimi (tzw. projekt boński), prageneza nazizmu i II wojny światowej, źródła i praktyka imperializmu niemieckiego, ideologiczno-doktrynalne antecedeny niemieckiej katastrofy oraz koncepcje gospodarki wielkiego obszaru, powstanie ruchu narodowosocjalistycznego, system polityczny, prawny i administracyjny brunatnej dyktatury, okupacja reżimu hitlerowskiego w Polsce i Europie, funkcjonowanie państwa SS w Niemczech i na okupowanych terytoriach, polityka narodowościowa III Rzeszy, *Shoah* Żydów niemieckich i polskich, stosunki polsko-niemieckie w międzywojniu, rola elit naukowych i akademickich oraz mitologii niemieckiej w polityce III Rzeszy, antypolskie organizacje i niemieckie koncepcje dydaktyczne, polsko-niemieckie relacje konsularne. Duże znaczenie miały studia germanistów nad literaturą III Rzeszy, ideologiczną rolą stereotypu, kultury politycznej i kultury w ogóle. Ponadto rozpatrywano takie zagadnienia jak polityka okupacyjna, ze szczególnym uwzględnieniem Warszawy, współpraca elit akademickich i naukowych z III Rzeszą oraz ich polityczne i ideologiczne motywacje, polityka okupanta niemieckiego wobec polskiego ziemiaństwa, grabież polskich dóbr kultury, rola odgrywana przez instytucje nauki niemieckiej wobec państwa polskiego, przemiany demograficzne w cieniu swastyki, problematyka gospodarcza, w tym polityka morska dyktatury w prowincji pomorskiej, polityka zagraniczna III Rzeszy i dyplomacja nazistowska, federalizm w III Rzeszy, polityka kulturalna reżimu i wybrane problemy propagandy nazistowskiej, opozycja w III Rzeszy, polityka masowych przesiedleń i czystek etnicznych. Także na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych niemcoznawców, przede wszystkim w środowisku poznańskim,

wyznaczano nowe kierunki badawcze odnoszące się do dziejów Niemiec w XIX i XX w. Miejsce nazistowskiej przeszłości w pamięci historycznej Niemiec od czasu upadku III Rzeszy przedstawiła Anna Wolff-Powęska, analizując ten problem na płaszczyźnie dyskursu naukowego cechu, życia politycznego i polityki państwa wobec pamięci historycznej, związku debat politycznych i medialnych z postulatem rozrachunku narodu z własną historią, a także polityki III Rzeszy wobec Polski, uwarunkowań politycznych i otoczenia międzynarodowego. Zbadawszy pamięć zbiorową Niemców na przestrzeni kilku dziesięcioleci, skonstatowała, że okupacja hitlerowska w Polsce i popełnione wtedy zbrodnie zajmują w niej miejsce marginalne.

Temat niniejszego opracowania został wybrany ze względu na wskazane wyżej bezprecedensowe historyczne i moralno-społeczne skutki panowania III Rzeszy w Europie, a także by przedstawić stosunek do narodowego socjalizmu reprezentanta pokolenia, które przyszło na świat długo po opisywanych zdarzeniach, korzystając z łaski późnego urodzenia. Powodem zajęcia się omawianą problematyką była również przynależność autora do narodu, z którego Hitler planował uczynić współczesnych helotów, realizując Generalplan Ost, skazywał ich na fizyczną anihilację, co spotkało niemal wszystkich żydowskich obywateli II Rzeczypospolitej. Wstrzymanie tego zbrodniczego procesu nastąpiło dopiero w maju 1945 r., kiedy alianci złamali opór brunatnego reżimu i do końca opowiadającej się za Hitlerem przytłaczającej większości Niemców. Z dylematem tym wiąże się zasadnicza kwestia, dlaczego obywatele popierali tego zbrodniczego charyzmatyka i jego cele polityczne, a także z jakich względów dyktatura była tak atrakcyjna społecznie. W ciągu dwunastu lat istnienia osiągnęła ona bowiem zdumiewająco wysoki stopień wewnętrznej spójności oraz akceptacji Niemców. (...)"

Ze Wstępu do pracy Narodowy socjalizm w historiografii Republiki Federalnej Niemiec w latach 1986–2016

COFNIJ SIĘ